

MAKTABGA TAYYORLOV 6-7 YOSHLI BOLALARNING TANQIDIY VA DIVERGENT FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

TAFU “Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrasi o‘qituvchisi

D.U.Nazarmatova

TAFU “Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi” 3-bosqich talabasi

M.B.Rixsitillayeva

Anotatsiya: Maqolada 6–7 yoshli bolalarda divergent fikrlashni rivojlantirishning ahamiyati, xususiyatlari va metodlari yoritilgan. Divergent fikrlash tushunchasi, uning bolalarning ijodiy va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdagi roli, shuningdek maktabga tayyorlov mashg‘ulotlarida qo‘llaniladigan amaliy metodlar tahlil qilingan. Maqolada vizual va rassomchilik mashqlari, hikoya va dramatisatsiya, ochiq savollar, konstruktiv qurilish mashqlari hamda so‘z va til mashqlari orqali divergent fikrlashni rivojlantirishning samarali usullari ko‘rsatib o‘tilgan. Shuningdek, pedagoglar va ota-onalar uchun bolalarni ijodiy faoliyatga jalb qilish, mashg‘ulotlarni qiziqarli va samarali o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: fikrlash, tanqidiy fikrlash, divergent fikrlash, ijodiy va mustaqil fikrlash, ko‘nikma, metod, konstruktiv

Annotation: The article discusses the importance, characteristics, and methods of developing divergent thinking in children aged 6–7. It explains the concept of divergent thinking, its role in forming children’s creative and independent thinking skills, and its application in school readiness activities. The article presents effective methods for developing divergent thinking through visual and drawing exercises, storytelling and dramatization, open-ended questions, constructive building activities, and language exercises. Additionally, it provides practical recommendations for educators and parents on engaging children in creative activities and conducting lessons in an interesting and productive way.

Keywords: thinking, critical thinking, divergent thinking, creative and independent thinking, skills, methods, constructive

Аннотация: В статье рассматривается значимость, особенности и методы развития дивергентного мышления у детей 6–7 лет. Раскрывается понятие дивергентного мышления, его роль в формировании творческих и самостоятельных мыслительных навыков детей, а также применение в подготовке к школе. В статье представлены эффективные методы развития дивергентного мышления через визуальные и рисовальные упражнения,

рассказы и драматизацию, открытые вопросы, конструктивные задания и упражнения с языком. Кроме того, даны практические рекомендации для педагогов и родителей по вовлечению детей в творческую деятельность и проведению занятий интересно и продуктивно.

Ключевые слова: мышление, критическое мышление, дивергентное мышление, творческое и независимое мышление, навыки, методы, конструктивное мышление.

Kirish

O‘zbekiston Respublikasining 16.12.2019 yildagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya” to‘g‘risidagi qonunida: bolalarga ta’lim va tarbiya berishga, ularni intellektual, ma’naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o‘rta ta’limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta’lim turi sifatida ekanligi ta’kidalgan. Xususan maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagog hodimlari uchun asosiy o‘quv dasturi sifatida “Ilk qadam” takomillashtirilgan davlat o‘quv dasturining uchinchi nashrida ham maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy tayanch kompetensiyalariga qo‘shimcha sifatida tanqidiy fikrlash ko‘nikmasi qo‘shildi. Shuningdek maktabga tayyorlov yoshidagi bolalar intellektual salohiyatini rivojlantirishda **divergent fikrlash** shakllantirish muhim jihatlardan biri sanaladi. Tanqidiy fikrlash bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalar uchun zarurmi degan savolga quyidagicha javob beramiz. Tanqidiy fikrlash bu- o‘z-o‘zini boshqaradigan, o‘zini o‘zi tarbiyalaydigan, o‘zini o‘zi nazorat qiladigan va o‘zini o‘zi to‘g‘irlaydigan fikrlash shaklidir. Tanqidiy fikrlash — ma’lumotni tahlil qilib, baholash va shu bo‘yicha xulosa qilish qobiliyati. Ma’lum bir fikr yoki g‘oya haqida gap ketganda, uning mazmuni qanchalik mantiqiy va ishonchli ekanligi muhim ahamiyatga ega. Inson o‘zida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish orqali yangiliklarni oson qabul qilish, muammolarni yechish va qaror qabul qilishda erkin fikrlay oladi.

Divergent fikrlash — bu bitta masalani turli yo‘llar bilan hal qilish yoki bir narsani ko‘p jihatdan tasavvur qilish qobiliyati. Bolaning **tasavvurini, kreativ fikrlashini, muammolarni turlicha hal qilish qobiliyatini** rivojlantiradi.

Divergent fikrlashning xususiyatlari: Erkinlik, ijodkorlik, o‘ziga xoslik, moslashuvchanlik.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda divergent fikrlashni rivojlantirishning ahamiyati: Ijodiy ochish, muammolarga yangicha yondashuv, innovatsion g‘oyalar yaratish. Divergent fikrlashni rivojlantirish uchun qo‘shimcha mashqlar tavsiya etiladi:

- ✓ “Nima bo‘lishi mumkin?” mashqlari: predmetlar yoki vaziyatlarni turlicha ishlatish.
- ✓ “Qanday qilib boshqacha qilish mumkin?” mashqlari: oddiy predmet yoki harakatni o‘zgartirish.

- ✓ Musiqiy va ritmik mashqlar: oddiy ritmni turli usullarda ijro etish.
- ✓ Madaniyat va hikoyalar: turli xalq ertaklari asosida muqobil ssenariy yaratish.
- ✓ Kombinatsiyalar yaratish: turli predmetlarni birlashtirib yangi narsa yaratish.

O‘sib kelayotgan yosh avlodni maktab ta’limiga tayyorlashning takomillashtirilgan yo‘llari va usullarini ishlab chiqish, bolalarni maktab ta’limiga tayyorgarliklari standartlarini ishlab chiqish, bolalarni maktab ta’limiga tayyorgarliklarining turli darajalarini aniqlash pedagogika nazariyasi va amaliyotida keng ko‘lamda tatbiq etilishi lozim bo‘lgan muhim muammolardandir. Jamiyatimizda yoshlarga ta’lim-tarbiya berish o‘sib kelayotgan yoshlarni ma’nan yetuk qilib ta’limlash, barcha davrlarda bo‘lgani kabi bugungi kunda ham davlatimiz oldida turgan muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Divergent fikrlashni rivojlantirish metodlari

Vizual va rassomchilik mashqlari. San’at markazida ishlash uchun

- ❖ Oddiy shakl va chiziqlardan yangi rasm yaratish: doira → quyosh, meva, hayvon, yuz.
- ❖ Rangli materiallardan foydalanib **turli kombinatsiyalar** yaratish.
- ❖ Mashqlar: “Bir doira bilan 5 xil rasm chizing”, “Shaklni boshqa qanday ishlatish mumkin?”

Hikoya va dramatisatsiya. Syujetli – rolli o‘yinlar va sahnalashtirish markazida ishlash uchun

- ❖ Rasm yoki jumla asosida **o‘z hikoyasini yaratish**.
- ❖ Rol o‘yinlari: bola turli qahramonlar rolini bajaradi va voqeani rivojlantiradi.
- ❖ Natija: bola yangi situatsiyalarni tasavvur qilishi va muqobil echimlar topishi mumkin.

Ochiq savollar va muammolar. Fan va tabiat markazida ishlash uchun:

- ❖ Javobi bir nechta bo‘lishi mumkin bo‘lgan savollar:
“Agar u yerda bo‘lsang, nima qilarding?”
“Bu predmetni boshqa qanday ishlatish mumkin?”
- ❖ Bolani **ijodiy yechimlar topishga** rag‘batlantiradi.

Konstruktiv va qurilish mashqlari. Qurish konstruksiyalash va matematika markazida ishlash uchun:

- ❖ Lego, bloklar, origami yordamida **yangi struktura yaratish**.
- ❖ Masalan: “Bu bloklardan boshqa nima qurish mumkin?”
- ❖ Natija: tasavvur va muammolarni hal qilish qobiliyati rivojlanadi.

So‘z va til mashqlari. Til va nutq markazida ishlash uchun

- ❖ Sinonimlar, antonimlar, rimo va so‘z o‘yinlari orqali **lingvistik fikrlashni** rivojlantirish.
- ❖ Masalan: “Katta so‘zining 5 xil sinonimini toping”, “Bu hikoyaga yangi qahramon qo‘shing”.

Xulosa

Tanqidiy hamda divergent fikrlashni rivojlantirish bolalarning **ijodiy va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi**, ularni nafaqat maktabga tayyorlaydi, balki kelajakda turli muammolarni hal qilishga ham tayyorlaydi. Shu sababli, pedagoglar va ota-onalar bolalarni **fantaziya, o'yin, rasm, hikoya va muammo yechish mashqlari** orqali doimiy ravishda qo'llab-quvvatlashlari lozim. Divergent fikrlash bolalarga muammolarga turli yondashuvlar bilan yechim topish, yangi g'oyalar yaratish va o'z tasavvurini kengaytirish imkonini beradi. Maktabga tayyorlov mashg'ulotlarida vizual va rassomchilik, hikoya va drammatizatsiya, ochiq savollar, konstruktiv qurilish mashqlari hamda til va so'z o'yinlari kabi metodlarni qo'llash bolalarning ijodiy salohiyatini samarali rivojlantiradi. Pedagoglar va ota-onalar bolalarni doimiy ravishda ijodiy faoliyatga jalb qilish orqali ularning maktabga tayyorligini oshirish va kelajakda turli muammolarni hal qilish qobiliyatini mustahkamlashlari muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun, 16.12.2019 yil <https://lex.uz/uz/docs/-4646908>
2. "Ilk qadam" Takomillashtirilgan davlat o'quv dasturi 2022 yil 4-fevral
3. Nazarmatova D Maktabga tayyorlov yoshidagi bolalarda raqamli intellekt (dq) va divergent fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish. ИКРО журнал, 16(2), 54–56.// <https://inlibrary.uz/index.php/iqro/article/view/131721>
4. Xabiba Yusupova, Dilshoda Nazarmatova, Dilraboixon Xusanova. (2025). Maktabga tayyorlov yoshidagi bolalarda raqamli intellekt (DQ) va divergent fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish. «Maktabgacha Va Maktab Ta'limi» Jurnal, 3(6), 13--17. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15782362>
5. Yes Matheos Lasarus Malaikosa, State University of Surabaya, Indonesia, Amira Najiha Binti Yahya, University of Malaya, Malaysia, Kartika Rinakit Adhe, State University of Surabaya, Indonesia, Sri Widayati, State University of Surabaya, Indonesia, Wulan Patria Saroinsong, State University of Surabaya, Indonesia Enhancing Divergent Thinking in Children Through an Experiential Creative Learning Model: The Case of Creative Mind Adventure Volume 32, Issue 2 <https://doi.org/10.18848/2327-7939/CGP/v32i02/43-71>